DE VESTTYSKE SOCIALDEMOKRATERS UDENRIGSPOLITIK 1949-55

NIELS J. HAAGERUP

Skønt det vesttyske Socialdemokrati – SPD – siden Forbundsrepublikkens Oprettelse i 1949 har været henvist til at være i Opposition og vil vedblive hermed i hvert Fald indtil Valget til Forbundsdagen i Efteraaret 1957, har de udenrigspolitiske Synspunkter, som Partiet har givet Udtryk for i den forløbne Seksaarsperiode, mere end akademisk Interesse. De har nemlig afspejlet et ingenlunde til Tyskland selv afgrænset Ønske om at finde »en tredie Vej« i det tyske Spørgsmaal, og naar Partiets udenrigspolitiske Maal ikke har kunnet naas, er denne Kendsgerning samtidig et Vidnesbyrd – blandt flere – om den fundamentale magtpolitiske Ændring af Verdensbilledet siden 1945, et Forhold, som selv »det tyske Mirakel« ikke har kunnet rokke ved.

Tyskland er nok genopstaaet som Stormagt, men dets Mulighed for paa egen Haand at gribe ind i Storpolitikken som det europæiske Kontinents mest dynamiske Stat er i Dag stærkt begrænset som Følge af, at Magtgrupperne baade mod Øst og Vest repræsenterer en Styrke, der hver for sig langt overgaar den tyske. Hvor de vesttyske Socialdemokrater har appelleret til de tyske Vælgere og til Omverdenen med snævrere nationale Interesser solidt i Forgrunden, er de kommet til kort overfor en Politik, der dels har sat Bevarelsen af de vundne Livsgoder i Forgrunden, dels anlagt et videre europæisk Syn. Paa den anden side er Tysklands Magt – i Kraft af Beliggenhed, Befolkning og Produktionskapacitet – naturligvis af en saa betragtelig Størrelsesorden, at den er selve Forudsætningen for det tyske Problem. SPD's Udenrigspolitik maa uundgaaeligt ogsaa ses i dette Lys.

UDENRIGSPOLITIK FØR 1949

Før Forbundsrepublikkens Oprettelse i 1949 kan der daarligt tales om et fast udformet udenrigspolitisk Program fra SPD. Partiet opnaaede ved de første Lokal- og Statsvalg i Vestzonerne ca. en Trediedel af Stem-

merne, hvilket var mere end i Weimarrepublikkens Tid. En stor Del af de tidligere kommunistiske Stemmer gik nu til SPD.

I den politiske Debat i de første Efterkrigsaar kom den socialdemokratiske Leder, *Kurt Schumacher,* til at staa i Forgrunden til sin Død i August 1952. Schumacher var en sjælden politisk Begavelse, som næsten ved et Mirakel overlevede Rædslerne i Hitlers Koncentrationslejre. Han tilførte sit Parti en stærk Appel og en stram Disciplin. Med sikkert Rodfæste i demokratiske Traditioner savnede han først og fremmest, muligvis som Følge af Fangenskabet, den Smidighed og Tilpasningsevne, der maa karakterisere den sukcesfulde Politiker. Med en til Fanatisme grænsende Stejlhed og Kompromisløshed forfægtede han sine Synspunkter, der i mangt og meget blev retningsgivende for Partiets Politik ogsaa efter hans Død.

Før Valget til Forbundsdagen i August 1949 gik Schumacher paa sin dynamiske Facon til Angreb mod Demonteringspolitikken og imod Okkupationsstatutten. Med sine vedholdende Krav om en tysk Genforening og undertiden næsten udfordrende Holdning til Besættelsesmagterne placeredes han af Iagttagere som Talsmand for en tysk Ny-Nationalisme, selvom Forholdet næppe er helt saa enkelt. Der har utvivlsomt hos Schumacher og hos SPD luret en Frygt for, at tyske nationale Strømninger i de desperate Efterkrigsaar skulle blive udnyttet af yderligtgaaende Højrekredse til ubodelig Skade for det spinkle Demokrati, der søgtes skabt i Vesttyskland. Men rigtignok blev Konsekvensen af SPD's Linie i de nationale Spørgsmaal, at Partiet baade af Modstandere og af neutrale Observatører beskyldtes for at ville samle Stemmer paa Vælgernes Højrefløj og for at puste nyt Liv i en Nationalisme, som man paa andet Hold fandt det klogere at besværge ved andre Midler.

Valgkampen i 1949 drejede sig kun i ringe Udstrækning om udenrigspolitiske Spørgsmaal. Det stedse mindre vesttyske Kommunistparti var allerede drevet ud i den Isolation, som havde Udbruddet af den kolde Krig og Russernes Fremfærd i Østzonen til Baggrund. De øvrige Partier var alle klart antikommunistiske, og blandt de Røster, der rejste sig mod Oder-Neisse Grænsedragningen, var SPD's ikke den mindst kraftige.

Resultatet af Valget blev, at SPD fik 29,2 pCt. af Stemmerne og 131 Deputerede og dermed laa i Hælene paa *Adenauers* kristelige Demokrater (CDU), der fik 31 pCt. og 139 Deputerede.

SPD's POLITIK 1949–50

Gaar vi nu et Aar frem, finder vi i Partiets saakaldte Dürkheim-Program af 30. August 1950 kun et enkelt af Programmets 16 Punkter, der direkte berører Udenrigspolitikken, nemlig Punkt 16, hvori SPD fastslog,

at det ønskede Besættelsesmagternes Indgreb begrænset til rene Kontrolforanstaltninger. Det ønskede Statutten om den internationale Ruhr-Myndighed ændret og forkastede Demonteringen af »Freds-Industrierne«. Partiet gik endvidere ind for at optage Berlin som Forbundsrepublikkens 12. Stat og forkastede Oder-Neisse Linien som et fremtidigt samlet Tysklands Østgrænse.

Paa Baggrund af det første Aars vesttyske politiske Aktivitet er det imidlertid muligt at trække visse Hovedlinier op for Partiets udenrigspolitiske Synspunkter.

Som første Punkt vil det være rimeligt at fremhæve SPD's stærke og vedholdende Krav om tysk Genforening, herunder altsaa indbefattet de polskbesatte Territorier bag Oder-Neisse Linien. Det andet Punkt var, at der ikke maatte træffes Beslutninger eller Forholdsregler, som kunde forhindre tysk Genforening, kunde binde et forenet Tyskland til nogetsomhelst eller forlænge den tyske Deling. Dette Standpunkt blev det centrale i SPD's Argumentation under de følgende Aars Udenrigs- og Forsvarsdebat og skal nærmere behandles i det følgende i Forbindelse med Problemet om den tyske Genoprustning.

For det tredie krævede SPD fuld Lighed for Vesttyskland i Forholdet til de øvrige vestlige Nationer. Og for det fjerde bør det fremhæves, at SPD indtog en klart afvisende Holdning overfor Kommunisterne og Sovjetunionen og stillede sig bag baade Marshallplanen og Luftbroen til Berlin. Det var en socialdemokratisk Overborgmester, Professor *Ernst Reuter,* der opnaaede internationalt Ry for sin Ledelse af den vestberlinske Befolkning under den russiske Blokade.

EUROPARAADET OG SCHUMANPLANEN

Inden Behandlingen af Hovedspørgsmaalet, SPD og den vesttyske Genoprustning, skal kort omtales Partiets Stilling til Europaraadet og Schumanplanen. SPD indtog i begge Spørgsmaal en overvejende negativ Holdning.

Socialdemokraterne gik imod at modtage Europaraadets Indbydelse, fordi Saar var blevet indbudt til at deltage – og SPD havde fra Starten vendt sig mod Frankrigs Sær-Arrangement med Saar – og fordi Vesttyskland ikke kunde indtage sin Plads i Raadet som en ligeberettiget Nation. – Vi forlanger lige Ret med Hensyn til Pligter og Rettigheder, sagde Partiets udenrigspolitiske Ordfører, Folkeretsprofessoren *Carlo Schmid* i 1951.

Skønt sympatisk overfor Tanken om europæisk Enhed gik SPD imod Schumanplanen af hovedsagelig tre Aarsager. Planen udgjorde kun et utilstrækkeligt Skridt henimod europæisk Enhed og havde den alvorlige Fejl at begrænse Samarbejdet til de seks deltagende Lande, mens SPD

ønskede baade de skandinaviske Lande og Storbritannien med. Man mente endvidere, at Planen var Udtryk for en Forskelsbehandling af Tyskland, og at den vilde volde Skade for den tyske Økonomi. Og endelig vilde vesttysk Deltagelse i Schumanplanen være ensbetydende med en Hindring for Opnaaelse af Genforening med Østtyskland.

Et Eksempel paa Schumachers stærke Udtalelser var det, at han kaldte Schumanplanen »en Plan til at slavebinde Tyskland i de næste 50 Aar«. Det var saadanne Udfald fra den temperamentsfulde Politiker, der bidrog til at svække hans Anseelse udadtil og tildels isolere ham og hans Parti indadtil.

Carlo Schmid var ikke mere gunstigt indstillet, men lidt mere omhyggelig i sit Ordvalg. Han beskyldte den franske Regering for at være ledet ikke af den sande europæiske Aand, men af selviske Interesser, inspireret af Ønsket om gennem Schumanplanen at sikre sig Medbestemmelsesret over Ruhr.

SPD OG OPRUSTNINGEN

Tanken om en vesttysk Oprustning fik som bekendt konkret Form efter Udbruddet af Koreakrigen den 25. Juni 1950. Blandt Vestmagterne gik USA i Spidsen med et Krav om et vesttysk Bidrag til Vesteuropas Forsvar til Sikring mod et europæisk Korea, som man efter den camouflerede østtyske Militarisering ikke turde udelukke Muligheden for. Og i Vesttyskland gik Adenauer personligt ind for at lade vesttyske Tropper indgaa i en intregreret vesteuropæisk Forsvarsstyrke. Han tilstillede de tre vestlige Højkommissærer et Memorandum herom den 29. August 1950.

Faa Dage forinden havde Kurt Schumacher redegjort for sin og Partiets Stilling ved i en Erklæring at fastslaa, at en delvis tysk Oprustning vilde være forgæves, og at man ikke maatte anmode Tyskland om at ofre sig selv blot for at opholde en Fjende. Et tysk Bidrag kunde kun følge effektive allierede Skridt til at udbygge Forbundsrepublikkens Forsvar mod Øst og saa kun paa den Betingelse, at Tysklands Skæbne som en ligeberettiget og uafhængig Stat knyttedes til Vestens demokratiske Nationer.

Set i Lys af Partiets senere stejle Afvisning af de forskellige Planer om et vesttysk Forsvarsbidrag forekommer Schumachers Erklæring ingenlunde at være blankt afvisende – saa meget mindre, som de Krav han i 1950 opstillede som SPD's Betingelse for at medvirke til en vesttysk Oprustning, i Dag tør siges at være praktisk talt opfyldt.

Under de følgende Maaneders heftige Debat i Vesttyskland konstateredes en Modvilje mod Oprustningen, som maaske endog har overra-

sket Socialdemokraterne. Modstanden var især udtalt blandt de unge, af hvilke mange vægrede sig ved at tro, at det kunde tjene tyske Interesser paany at trække i Uniform. Defaitistiske og ægte pacifistiske Strømninger mødtes i Modstanden mod en vesttysk Oprustning.

Det er dog vigtigt at fastholde, at kunde der maaske end konstateres en Stramning af SPD's Modstand i den følgende Tid, eventuelt under Paavirkning af den nævnte Stemningsbølge, indtog Partiet aldrig en betingelsesløst afvisende Holdning overfor en vesttysk Oprustning. Men som første Betingelse satte Schumacher, at de vestallierede først maatte gøre deres yderste for, at Tyskland ikke paany blev Slagmark, at en eventuel ny Krig, hvis Sandsynlighed i Tiden lige efter Koreakrigen forekom langt større end siden hen, ikke resulterede i, at den russiske Krigsmaskine rullede henover Vesttyskland som den havde rullet over Østtyskland.

Det kunde heroverfor anføres, at en fuldgyldig allieret Garanti for, at et russisk Angreb blev bremset allerede i dets Udgangspositioner, næppe var mulig og i hvert Fald alt andet end realistisk. En Udsættelse af en vesttysk Oprustning, indtil den krævede militære Sikring var opnaaet, maatte desuden forekomme i det mindste de vestlige Ledere uden virkelig Mening, eftersom det netop var Hensigten med et vesttysk Forsvar, at det skulde bidrage til den ønskede militære Stabilisering og genoprette den militære Magtbalance i Europa.

EUROPAHÆREN

I de Aftaler, som efter mange Maaneders Forhandlinger mellem Vesttyskland og Vestmagterne og mellem Vestmagterne indbyrdes begyndte at tage Form i 1951, fandt SPD imidlertid rigeligt med Angrebsstof udover det utilstrækkelige allierede Forsvar ved Elben. Aftalerne kunde opdeles i to Grupper, hvoraf den første var en Serie tosidige Arrangementer mellem Forbundsrepublikken og de tre Vestmagter til Sikring af Vesttysklands næsten fuldkomne Uafhængighed (Bonn-Aftalerne), mens den anden vedrørte det saakaldte europæiske Forsvarsfællesskab EDC (European Defence Community).

SPD satte Hovedangrebet ind mod EDC, som var inspireret fra fransk Side udfra Ønsket om at reducere Faren for en ny tysk Militarisme. Denne Europahær gav de øvrige fem Deltagernationer en Fortrinsstilling paa Vesttysklands Bekostning – Forbundsrepublikken skulde saaledes ikke optages i NATO – men indeholdt det fra et europæisk Synspunkt positive Element, at de seks Medlemslandes militære Styrker skulde forenes i en fælles vesteuropæisk Hær. Trods den i Planen indeholdte Forskelsbehandling af Tyskland var Adenauer – omend ikke uden svær Modstand ogsaa fra Folk indenfor hans egen Regeringskoalition – gaaet ind for EDC

som et effektivt Instrument til Fremme af den vesteuropæiske Samling, i hvilken han saa baade Tysklands og Vestens mest realistiske Politik.

Baade før og efter Traktaternes Undertegnelse den 26. Maj 1952 førtes en lidenskabelig tysk Debat om Oprustningsproblemet. Sagt i meget faa Ord kan SPD's Synspunkter formuleres som: tysk Genforening før vesteuropæisk Enhed – og CDU's som vesteuropæisk Enhed før, eller rettere, som Forudsætning for en tysk Genforening.

Mere udførligt kan SPD's Modstand mod Europahæren opsummeres i følgende Punkter:

– *En vesttysk Oprustning indenfor Rammerne af et vesteuropæisk Forsvarssystem vilde stille Russerne over for en fuldbyrdet Kendsgerning og derigennem hindre en tysk Genforening, som kun kan opnaas efter Forhandlinger og Overenskomst mellem de fire Besættelsesmagter.*

At SPD har opslaaet sit Hovedkvarter i en Barakbygning i Bonn skal opfattes som et i det mindste symbolsk Udtryk for Partiets Tillid til en snarlig Genforening og Hovedkvarterets samtidige Flytning til Berlin.

– *Vesttyskland maa først beskyttes mere effektivt af et større Antal allierede Soldater.*– Frihed er uden Interesse for døde Nationer, som Carlo Schmid sagde i en Tale i Londen i 1951.

– *Vesttyskland maa have fuld Ligeberettigelse.* SPD pegede her især paa den Kendsgerning, at Vesttyskland som staaende udenfor NATO ikke kunde deltage i den strategiske Tilrettelæggelse. Carlo Schmid formulerede det i samme Tale i Ordene: Ingen vil dø for en Okkupationsstatut – og et Aar senere i en Artikel i »Foreign Affairs«: Det er bedre at vente, hvis man ikke stoler paa Tyskland. . .

– *Et Samarbejde mellem EDC-Landene indeholder en for snæver Begrænsning, Storbritannien og Skandinavien maa med.*

– *Genoprettelse af et tysk Militær vil bringe det nye tyske Demokrati i Fare.* SPD's Talere pegede gentagne Gange paa Faren for en Officersstands Indflydelse paa Landets øverste Ledelse og havde herunder Erfaringerne fra Weimar-Tiden i Erindring.

– *Oprustningen er forfatningsstridig.* Der hersker lidt Tvivl om Ægtheden af SPD's Udlæggelse af Oprustningen som stridende mod Forfatningen, og mange i og udenfor Tyskland var tilbøjelige til at mene, at den Klage over EDC-Traktaten og senere over Saar-Aftalen, som SPD – iøvrigt uden Resultat – indbragte for Forfatningsdomstolen i Karlsruhe mere skyldtes taktiske Aarsager end en rodfæstet Overbevisning om de paagældende Aftalers Uoverensstemmelse med Forfatningen.

Undertegnelsen af EDC-Traktaten med tilhørende Protokoller skete i Maj 1952 paa et Tidspunkt, da Oprustningsdebatten var saa heftig som nogensinde. Schumacher havde sagt, nogle Maaneder før sin Død, at »den, der undertegner disse Aftaler ophører at være en Tysker . . .« Kri-

tikken var i dette Tilfælde især rettet mod de saakaldte Bonn-Aftaler, hvis Ikrafttræden var afhængig af EDC's samtidige Gennemførelse.

Med Schumachers Død og *Erich Ollenhauers* paafølgende Overtagelse af Formandsskabet i August 1952 skete ingen Ændring af SPD's Standpunkt. Ollenhauer savnede vel sin Forgængers Dynamik, men han videreførte dennes Politik og skød, om muligt endnu stærkere end denne, Genforeningsproblemet i Forgrunden. Han kunde henvise til en Opinionsundersøgelse i Vesttyskland i Foraaret 1952, gengivet i New York Times, hvorefter 32 pCt. billigede et vesttysk Forsvarsbidrag, mens 42 pCt. sagde Nej. 55 pCt. havde samtidig sat Vigtigheden af en tysk Genforening over Opnaaelsen af europæisk Enhed.

I den første Udtalelse fra SPD efter Ollenhauers Overtagelse af Ledelsen gik Partiet i September 1952 ind for et effektivt kollektivt Sikkerhedssystem, hvori Tyskland uden at bringe Genforeningen i Fare burde deltage som en ligestillet Deltager. Udtalelsen var tilstrækkelig vag til øjensynlig ikke at have nogen direkte Forbindelse med den foreliggende Situation. Ollenhauer gjorde selv nærmere rede for Partiets Standpunkt paa den socialistiske Internationales anden Kongres i Milano i Oktober 1952, da han gentog SPD's tidligere fremsatte Krav om, at der først indledtes Forhandlinger med Sovjetunionen om en tysk Genforening, før et uigenkaldeligt Skridt blev taget. Han kunde henvise til den igangværende Noteudveksling mellem Sovjetunionen og Vestmagterne, hvorunder den sovjetrussiske Regering havde givet sit Samtykke til et samlet Tysklands »defensive Bevæbning« og foreslaaet frie tyske Valg efter en Firemagts-Undersøgelse af Betingelserne herfor (ikke en FN-Undersøgelse som Vestmagterne krævede). Sovjetunionen havde endelig krævet, at et samlet Tyskland skulde staa udenfor Alliancer. Ollenhauer saa ingen Universalløsning i de russiske Forslag, men fandt, at man burde indlede Forhandlinger med Moskva for at undersøge Mulighederne for en Genforening til Bunds. Han erkendte, at Samtalerne maaske ikke vilde føre til noget, og tilføjede – paa Mødet i Milano – at hvis der ikke opnaaedes et Resultat indenfor en rimelig Periode, vilde SPD revidere sin Stilling til Oprustningen og de dertil knyttede Problemer.

Udtalelsens øjensynlige Tilnærmelse til Oprustnings-Standpunktet maa utvivlsomt ses paa Baggrund af den Isolation, hvori SPD befandt sig paa Milano-Kongressen, hvor de øvrige europæiske Socialdemokratier havde indtaget et mere positivt Standpunkt til en tysk Oprustning. Det er en Kendsgerning, at senere resultatløse Øst-Vest Forhandlinger ikke har fremkaldt den bebudede Revision af Partiets Standpunkt.

Kravet om nye Firemagts-Forhandlinger blev SPD's stærkeste Vaaben mod Oprustningen, og i den tyske Debat rettedes Kritikken baade mod Adenauer for ikke at tage et Initiativ hertil og mod Vestmagterne

for deres Valenhed overfor Tanken om nye Forhandlinger med Russerne. Adenauers Svar, som var i Overensstemmelse med det vestlige Synspunkt, gik ud paa, at han gik ind for Firemagtsforhandlinger, naar der var Mulighed for Resultater. Debatten førtes baade indenfor og udenfor Forbundsdagen, og SPD kunde notere Støtte til dets Synspunkter fra Kredse udenfor Partiet.

Ollenhauer inddrog ogsaa 17. Juni-Urolighederne i 1953 i Argumentationen mod Aftalerne, som fortsat fransk Ubeslutsomhed hindrede Realisationen af. Han forlangte i en Tale den 3. Juli 1953, at Sovjetunionen paa en Firemagtskonference skulde »stilles overfor en Afgørelse med Hensyn til, hvilke Konsekvenser den var villig til at drage af Urolighederne i Østberlin og Sovjetzonen i Juni og det tyske Folks Krav paa en fri og demokratisk Ordning af det tyske Spørgsmaal«.

FORBUNDSDAGSVALGET I 1953

Selvom Valget til Forbundsdagen den 6. September 1953 ikke førte til en ændret socialdemokratisk Opfattelse, var Valgresultatet ensbetydende med en Svækkelse af Partiets Indflydelse. Det holdt selv Stillingen og satte Stemmetallet op, mens det formindskede sin Andel af Stemmerne fra 29,2 til 28,8 pCt. Men CDU vandt en forrygende Valgsejr. Med knap Halvdelen af Stemmerne bag sit eget Parti kunde Adenauer rykke ind i den nye Forbundsdag med et absolut Flertal på et enkelt Mandat. Med sine Regeringspartnere raadede han over det tilstrækkelige to Trediedeles Flertal til, om nødvendigt, at revidere Forfatningen. Adenauer kunde med Rette opfatte Valget som et Tillidsvotum til sin Politik. Maaske havde Tilliden til Adenauers Styre som Garant for en Fortsættelse af den økonomiske Fremgang spillet den vigtigste Rolle, men Tvivlen om hans vesteuropæiske Udenrigspolitiks Klogskab havde i det mindste ikke været større, end at han kunde indkassere Resultatet som et Mandat til at fortsætte den hidtidige Politik ogsaa udadtil.

I den første socialdemokratiske Principerklæring efter Valget skitserede Ollenhauer de Retningslinier, efter hvilke SPD tænkte sig at opnaa en tysk Genforening. Han udtalte, at Formaalet med den tyske Politik maatte være at finde en anden Udvej til at underbygge Landets Position som en Del af Vesten og samtidig tilfredsstille Sovjets Krav om Sikkerhed. Det var hans Opfattelse, at et frit og forenet Tyskland burde og kunde optages i FN efter Aftale mellem de fire Stormagter.

En afvigende socialdemokratisk Opfattelse fremsattes af Bremens Senatspræsident *Wilhelm Kaisen,* som tog til Orde for, at SPD opgav den afventende Holdning overfor de europæiske Sammenslutningsbestræbelser. Partiet burde deltage i Aktioner, der i det lange Løb ogsaa vilde

fremme den tyske Genforening (altsaa Adenauers Synspunkt) og som kunde føre et genforenet Tyskland som jævnbyrdig Partner ind i et forenet Europa. Han foretrak tysk Medlemsskab af EDC fremfor af NATO, fordi det første maatte anses for mere betryggende fra et russisk Synspunkt.

Forventningerne til det forestaaende Stormagtsmøde i Berlin mellem Stormagterne prægede den tyske Debat ved Aarsskiftet 1953–54. Russiske og østtyske Forsøg paa at skabe en Tilnærmelse til SPD fik en kold Skulder, og der var ikke gaaet mange Dage i Berlin, før det blev klart, at Stormagternes Standpunkter ikke lod sig forene. Den dybt skuffede Ollenhauer afviste imidlertid at tage sin Holdning til EDC op til fornyet Overvejelse og sagde endog, at Berlin-Konferencens Udfald havde styrket SPD's Modstand mod Europahæren. Konferencen havde trods alt holdt Muligheden aaben for senere internationale Forhandlinger, hvor det tyske Spørgsmaal efter Ollenhauers Mening »atter og atter« maatte føres frem. Han afviste imidlertid en Løsning baade paa Grundlag af Eden-Planen og af Molotov-Planen.

Den 30. Marts 1954 undertegnede Forbundspræsident *Heuss* Ratifikationsdokumenterne til Bonn-Overenskomsterne og Europahæren, men Debatten om dem standsede ikke af den Grund. Nye Synspunkter kom ikke frem. SPD havde ladet en særlig Parti-Kommission behandle Partiets udenrigspolitiske Linie, men dens Beretning den 7. Maj afveg ikke fra de af Partiet tidligere fremsatte Synspunkter; Rapporten fastslog, at Europahæren vilde blokere Udsigterne til en fredelig Genforening af Tyskland og – et interessant Punkt – vilde umuliggøre en demokratisk Kontrol med Europas væbnede Styrker. SPD's Alternativ var, at Stormagterne genforenede Tyskland, undertegnede en Fredstraktat og gav Tyskland Adgang til FN.

En indgaaende Debat om disse og beslægtede Problemer førtes paa Partiets store Kongres i Berlin i Begyndelsen af Juli 1954, den første siden Valget i 1953. Det var betegnende, at Konferencen var henlagt til Berlin, for Kravet om en tysk Genforening placeredes til Stadighed som det største tyske Problem overhovedet. Divergerende Synspunkter fandt Udtryk under Konferencen, der omfattede baade Talsmænd for Standpunkter, der laa nær opad Adenauers, og Folk fra de egentlige Neutralisters Lejr, der under ingen Omstændigheder vilde have en tysk Hær. Med overvældende Flertal forkastede Kongressen imidlertid et Forslag om, at Partiet betingelsesløst skulde afvise en tysk Genoprustning. En saadan Vedtagelse vilde, sagde Ollenhauer, berøve Partiet dets politiske Handlekraft.

I den afsluttende Udtalelse fra Kongressen, som kun et lille Mindretal (20) stemte imod, opfordredes Vestmagterne til paany at indlede For-

handlinger med Sovjetunionen om regionale Sikkerhedssystemer. Indenfor Rammerne af et universelt System af kollektive Aftaler vilde ogsaa et forenet Tyskland bidrage til Fredens Bevarelse. Hvis saadanne Bestræbelser ikke kronedes med Held, og hvis Faren for Folkenes Frihed og Fred vedblev at bestaa, vilde Partiet være rede til at deltage i fælles Anstrengelser til Sikring af Freden og Friheden – ogsaa militært. Afgørelsen af, hvorvidt en saadan Situation eksisterede, skulde tages af en Partikongres. Udtalelsen opstillede en Række Betingelser for SPD's Godkendelse af en tysk militær Medvirken, blandt hvilke var, at Genforeningsbestræbelserne fortsattes, at Aftaler om vesttysk militær Bistand ikke maatte være bindende for et forenet Tysklands Regering, at Deltagerne i Fællesforsvaret skulde være ligeberettigede, ogsaa hvad angik den ydede Beskyttelse, samt at den demokratisk-parlamentariske Kontrol med de væbnede Styrker sikredes. Til Opfyldelse af disse Formaal erklæredes Europahæren uegnet, omend Kongressen principielt gik ind for europæisk Samarbejde.

PARIS-AFTALERNE

Mindre end to Maaneder efter Afslutningen af SPD's Kongres i Berlin blev Situationen afgørende ændret, da den franske Nationalforsamling den 30. August 1954 forkastede Europahæren. Den febrilske diplomatiske Aktivitet, som fulgte ovenpaa Afgørelsen i Paris, modsvaredes af den Heftighed, hvormed den foreløbig sidste og afgørende Fase af den tyske Oprustningsdebat blev ført.

Inden den af den britiske Regering arrangerede London-Konference (se: Vesttysklands Optagelse i NATO, *Økonomi og Politik*, Nr, 1, 1955) stillede Ollenhauer Krav om, at der nu optoges Forhandlinger fra vestlig Side med Moskva om et europæisk Sikkerhedssystem indenfor FN og en Løsning af det tyske Problem gennem frie Valg. Han vendte sig i skarpe Vendinger imod en vesttysk Optagelse i NATO, hvorved en tysk Genforening yderligere vilde blive vanskeliggjort. SPD var kun rede til at drøfte et vesttysk Forsvarsbidrag, hvis nye Forhandlinger med Moskva om tysk Enhed og europæisk Sikkerhed ikke gav Resultat.

Efter London-Konferencen og den britiske Beslutning om at knytte Ørigets Skæbne fastere til Kontinentalmagterne gentog Ollenhauer sine Argumenter mod den nu skitserede Fremgangsmaade. Han udtrykte dog Tilfredshed baade med det britiske Tilsagn om Tropper og med Opgivelsen af Ideen om Nationalhærenes Sammensmeltning og fandt, at der var stærkere Udsigter til Fred end Fare for Sammenstød mellem Stormagterne. London-Aftalerne havde imidlertid den afgørende Mangel, at de gik ud paa at skabe den hurtigst mulige Erstatning for en Ordning, der var ren militær.

Da Paris-Aftalerne om vesttysk Suverænitet og Optagelse i den vesteuropæiske Union og NATO samt Saar-Overenskomsten kort efter kunde undertegnes, forstærkedes den socialdemokratiske Trommeild mod Oprustningen, nu med forøget Støtte fra de tyske Fagforeninger, hvis Forbundskongres den 9. Oktober 1954 i Overensstemmelse med SPD's Synspunkter udtalte sig imod ethvert Forsvarsbidrag, saa længe Forhandlingsmulighederne med Hensyn til en Genforening af Tyskland ikke var udtømt. Saar-Aftalen stempledes af Ollenhauer som daarlig og skadelig for tyske Interesser, og under Debattens sidste Stadium i Tyskland i Begyndelsen af 1955 søgte SPD gennem Aftalens Indbringelse for Forfatningsdomstolen at forhale hele Traktatkomplekset, men uden Held.

Mendès-Frances Forslag i November 1954 om at optage Forhandlinger med Sovjetunionen efter Paris-Aftalernes Ratifikation, og hans Tanke om at formidle en europæisk Rustningsbegrænsning gennem en Overenskomst mellem den vesteuropæiske Union og et tilsvarende østeuropæisk System afvistes lige saa uforbeholdent af de vesttyske Socialdemokraters Ledelse. Forslaget var, sagde Ollenhauer i en Radiotale den 24. November, ensbetydende med, at Frankrig var rede til at se Østtyskland indlemmet i en kommunistisk Forsvarsblok.

Det væsentligste for SPD var saaledes fremdeles Hensynet til den tyske Genforening. Overfor Adenauer-Flertallets Paaberaabelse af, at dette Maal havde bedre Chancer for at blive opnaaet, naar Vesten kunde forhandle paa Grundlag af Styrke, erklærede Ollenhauer, at Vesttysklands Genoprustning vilde blive opvejet af en stærkere østtysk Militarisering og saaledes ikke veje til i Magtbalancen i Vestens Favør. Udenfor Partiets rent pacifistiske Mindretal, som afviste Oprustning under enhver Form og under alle Omstændigheder, udtalte mange tillige Frygt for, at Oprustningsbyrderne vilde indebære en for tung Belastning. Argumentet om, at det endnu skrøbelige tyske Demokrati vanskeligt vilde kunne modstaa Presset fra en ny Militærkaste, førtes ogsaa frem igen.

I en højtidelig Appel den 12. December 1954, vedtaget af SPD's Partiledelse efter tre Dages Forhandlinger, henledte Partiet det tyske Folks Opmærksomhed paa Paris-Aftalernes Farer. Det hed i Appellen:

> Hele det tyske Folk bør vide, at der truer en Fare for, at ethvert Grundlag for Firemagtsforhandlinger om Tysklands fredelige Genforening i Frihed vil blive ødelagt. I Øst og Vest fremtræder mere og mere utilsløret Bestræbelserne for at give den militære Blokdannelse Fortrinsret for Firemagtsforhandlinger og at indlemme Tysklands to Dele i disse Blokke. Derigennem vilde efter de sejrende Magters Ønsker opstaa to tyske Hære, og ved eventuelle Konflikter mellem de to Magtblokke vilde Faren for en tysk Broderkrig være lige for Døren.
>
> Socialdemokratiet bekender sig uforbeholdent til en Politik i Ret-

ning af Afspænding i de internationale Modsætninger og fredelige Regulering af alle Stridsspørgsmaal. Det advarer mod det skæbnesvangre Forsøg paa gennem Ratifikation af Paris-Overenskomsterne at skabe militære Kendsgerninger, hvorigennem man for lang Tid fremover vil spærre Vejen for en Forstaaelse mellem de fire Besættelsesmagter om den fredelige Genoprettelse af Tysklands Enhed. Faren for en ny Skærpelse af de internationale Modsætninger vilde blive fremmet gennem saadanne militære Kendsgerninger.

Socialdemokratiet kræver af den tyske Forbundsdag og Forbundsregering de yderste Anstrengelser for at forhindre, at Tysklands Deling bliver permanent. Enhver Mulighed for at øve Indflydelse i Retning af Optagelse af Firemagtsforhandlinger om Tysklands fredelige Genforening maa og skal udnyttes.

Der rettedes sluttelig en indtrængende Appel især til Partierne i den socialistiske Internationale om at gøre deres Indflydelse gældende til Fordel for Firemagtsforhandlinger.

Den sovjetrussiske Note af 15. Januar 1955, der erklærede, at Paris-Aftalernes Ratifikation vilde blokere alle Forhandlinger om tysk Genforening, mens en Forkastelse paa den anden Side vilde sikre en Genforening endnu i indeværende Aar, gav SPD frisk Ammunition i Kampagnen mod Oprustningen. SPD's Næstformand, *Wilhelm Mellies,* sagde, at det vilde være letsindigt ikke at tage den russiske Trusel alvorligt, og i det stigende Antal Protestresolutioner, der fremsendtes af en Række Fagforeninger, blev det samme Synspunkt gjort gældende. Ollenhauer offentliggjorde et Brev til Adenauer indeholdende Krav om nye Firemagtsforhandlinger og med Henvisning til den russiske Note, der havde talt om fællestyske Valg.

Faa Dage senere, den 28. Januar 1955, naaede Kampagnen sit Højdepunkt med den store Demonstration i Paulskirken i Frankfurt, der holdtes under Mottoet »Enhed, Frihed, Fred – mod Kommunisme og Nationalisme«. Ogsaa Fagforeningerne og vide Kredse indenfor Kirken stod bag dette Arrangement, som vakte betydelig Opmærksomhed ogsaa udenfor Tyskland. Møde-Deltagernes Krav, der udformedes i et saakaldt tysk Manifest, var, at man satte Genforeningen før Paris-Aftalernes Godkendelse.

SPD gik ikke saa vidt som til at antyde, at man vilde bekæmpe Aftalerne, hvis de iøvrigt godkendtes paa lovformelig Maade. Da der endnu i Februar 1955 kunde være Tvivl om den definitive franske Godkendelse – nye Vanskeligheder var opstaaet i Republikkens Raad efter Vedtagelsen omkring Nytaar i Nationalforsamlingen – gjorde Ollenhauer det imidlertid klart, at hans Parti vilde bekæmpe enhver Hensigt om at føre Aftalerne ud i Livet, saafremt de ikke blev godkendt af Frankrig. Den 4.

Marts blev Aftalerne imidlertid godkendt af Forbundsdagen, og den 24. Marts satte Præsident Heuss sin Underskrift paa. Paa NATO-Raadets Møde først i Maj blev Vesttysklands Optagelse i den vesteuropæiske Union og NATO officielt bekræftet.

De vesttyske Fagforeninger, der med voksende Skarphed havde vendt sig mod en Oprustning, udtalte straks efter Vedtagelsen i Bonn, at man ikke vilde bekæmpe den trufne Afgørelse, og med de øvrige Landes Vedtagelse af Aftalerne ophørte ogsaa SPD's Kampagne mod dem, uden at Partiet firede paa sine Synspunkter eller paa sin principielle Modstand mod Oprustningen.

SPD MELLEM ØST OG VEST

Det staar endnu tilbage at undersøge SPD's Stilling til de Alternativer, der faktisk bød sig i den raadende Situation, hvor Partiets Krav om et genforenet Tysklands Optagelse i et europæisk Sikkerhedssystem under FN ikke lod sig realisere.

Det blev hyppigt skudt Partiet i Skoene, at dets Stilling indebar en Godkendelse af det sovjetrussiske Ønske om en tysk Neutralisering. Men det blev benægtet fra SPD's Side, uden at Partiets Ledere dog var i Stand til at opstille en tredie realistisk Udvej. I sin tyske Politik spillede Sovjetunionen naturligvis op til de vesttyske Socialdemokrater, som blankt erkendte Nødvendigheden af en russisk Medvirken til en tysk Genforening i Fred, men som ikke mindre klart afviste at lade sig bruge som Brikker i det russiske Spil. Hyppige Udtalelser fra Ollenhauer og andre af Partiets ledende Folk lod ringe Tvivl tilbage om, at Partiet bekendte sig til Vesten, hvad ogsaa fremgik af de gentagne – men aldrig realiserede – Forsikringer om, at man vilde støtte Tanken om et vesttysk Forsvarsbidrag, saafremt et nyt alvorligt Forsøg paa at naa til Forstaaelse med Kreml strandede.

Den Neutralisering, som Sovjetunionen krævede, var SPD ogsaa afvisende overfor. Det vilde, sagde Ollenhauer i en Erklæring den 8. Oktober 1954, være ensbetydende med Landets Fjernelse fra den verdenspolitiske Skueplads. En saadan Position er utænkelig for Tyskland. Det vilde skabe et Tomrum, som ikke i Længden lod sig opretholde. Efter Ollenhauers Mening var det ikke ensbetydende med Neutralitet, om et forenet Tyskland blev holdt udenfor Magtblokkene, naar det i Stedet paatog sig forsvarsmæssige Forpligtelser som Deltager i et europæisk Sikkerhedssystem.

Partiets Synspunkter blev yderligere uddybet i Løbet af Foraaret 1955, da det efter de russiske Skridt i Østrig og Tilnærmelsen til Tito blev anset for øjensynligt, at Sovjetunionen tilstræbte Skabelsen af et neutralt

Bælte ned igennem Europa, herunder ogsaa hele Tyskland. Det erkendtes af SPD, at en tysk Genforening ikke lod sig gennemføre som en isoleret Foreteelse, hvorfor man skød Spørgsmaalet om en samtidig Løsning af det europæiske Sikkerhedsproblem i Forgrunden. Skønt Partiets Talsmænd ikke tilstrækkelig klart betonede de Vanskeligheder, der var forbundet hermed, laa der i Erkendelsen af det tyske Problems Afhængighed af andre Faktorer en vis Tilnærmelse til Adenauers Standpunkt. Forbundskanslerens Udgangspunkt var et andet, men han fremhævede parallelt med SPD, at en Afspænding maatte være Forudsætningen for en tysk Genforening. I Stedet for et europæisk Sikkerhedssystem satte han Nødvendigheden af en gensidig Nedrustning i Forgrunden under den Debat, der førtes i Vesttyskland forud for Geneve-Mødet mellem de fire Store i August 1955.

Medvirkende til at give Indtryk af en Formindskelse af Afstanden mellem Regeringens og Oppositionens Synspunkter havde det ogsaa været, at Ollenhauer ikke blot saa klart tog Afstand fra en tysk Neutralisering, men ogsaa havde vendt det døve Øre til de østtyske Opfordringer om en fælles Front mod Paris-Aftalerne. Den østtyske Ministerpræsident *Otto Grotewohl* havde den 19. Februar 1955 opfordret til vesttysk Generalstrejke og direkte henvendt til Ollenhauer sagt: Siger I Ja til en samlet Aktion i Dag, vil Paris-Aftalerne i Morgen ikke være andet end betydningsløse Papirlapper. . . For sin negative Reaktion blev Ollenhauer udsat for vrede Angreb fra østtysk Side.

Enigheden om at afvise Kommunisterne gav dog utvivlsomt udadtil et for optimistisk Billede af en begyndende Enighed mellem Adenauer og Ollenhauer. Før Geneve-Konferencen søgte SPD forgæves at forhindre en Ikrafttræden af Paris-Aftalernes militære Del for ikke at foregribe de eventuelt positive Resultater af Mødet mellem Stormagternes Regeringschefer. Adenauer afviste det under Henvisning til det Indtryk af Mangel paa tysk Troværdighed, som en saadan Holdning i Bonn vilde medføre blandt Vesttysklands allierede. Eet var de to Politikere imidlertid enige om, nemlig at et europæisk Sikkerhedssystem ikke maatte baseres paa de nuværende Grænser i Europa.

EFTER GENEVE-MØDET

Det kunde selvfølgelig ikke undgaa at svække SPD's Stilling, at Sovjetunionen viste saa ringe Interesse for en tysk Genforening. Især blev den sovjetrussiske Indbydelse til Adenauer opfattet som et Slag for SPD, omend Ollenhauer benægtede, at Indbydelsen var en Følge af Paris-Aftalernes Vedtagelse, men skyldtes den almindelige internationale Situation og hvad han kaldte de indre politiske Kriser i Sovjetunionen.

De russiske Forslag om, at man overlod Genforeningsproblemet til Tyskerne selv, d.v.s. til henholdsvis den østtyske og den vesttyske Regering, vandt ikke Genklang i SPD. Partiet udformede i April 1955 et Program for Tilvejebringelsen af de indretyske Forudsætninger for en Genforening og slog herunder til Lyd for en Udvidelse af Interzone-Handelen og -Trafikken samt Oprettelse af nærmere Forbindelse paa Social- og Sundhedsvæsenets samt Justitsvæsenets Omraader. Enhver Forbindelse med østtyske politiske Organisationer stillede man sig fortsat afvisende overfor.

Den sovjetrussiske Holdning, der klarest kom til Udtryk under den resultatløse Udenrigsministerkonference i Oktober-November 1955, skabte ringe Muligheder for Gennemførelse af de vesttyske Socialdemokraters udenrigspolitiske Synspunkter. Ollenhauer kritiserede Adenauer for ikke at have en Genforeningspolitik overhovedet, og han advarede i en Tale i Forbundsdagen i December 1955 baade den vesttyske Regering og Omverdenen mod at lægge Tysklands-Spørgsmaalet paa Is, saadan som han havde sporet farlige Tendenser til paa det sidste Stormagtsmøde. Hvis det tyske Folk følte, at Verdens demokratiske Magter lod sig affinde med et delt Tyskland, vilde der være Fare for, at Spørgsmaalet ikke mere kunde holdes adskilt fra en Nationalisme, som Sovjet vilde vide at udnytte, sagde han.

Ved Aarsskiftet var det en almindelig Opfattelse, at det tyske Problem var, om ikke taget af Dagsordenen saa skudt noget i Baggrunden. Den indledte vesttyske Oprustning og Østtysklands formelle Optagelse i det østeuropæiske Bloksystem var de ydre Tegn paa den Splittelse, der længe havde været en Kendsgerning. At SPD i det mindste foreløbig var rede til at tage Konsekvensen heraf syntes at fremgaa af Forløbet af den socialdemokratiske Partikongres, der holdtes i Begyndelsen af det nye Aar i Køln med 400 Delegerede. Kongressens Motto var »Tysklands Nyordning«, og de indenrigspolitiske Spørgsmaal var de helt dominerende. Ollenhauer fastslog indledningsvis, at det fortsat var Partiets Opfattelse, at Vesttysklands Genoprustning vanskeliggjorde Genforeningen og ikke gav det tyske Folk den nødvendige Sikkerhed, men Debatten paa Kongressen indskrænkede sig til indre Forhold i Vesttyskland. Karakteren af det indenrigske Program, som udformedes, og som bl. a. bekendte sig til et frit Marked med fri Konkurrence, indeholdt en saa udpræget Afstandtagen fra en dogmatisk Socialisme, at det overskyggede Partiets udenrigspolitiske Særstandpunkt.

De udenrigspolitiske Problemer er dog ingenlunde uddebatteret og vil givetvis paany blive bragt i Forgrunden, naar Valgkampen forud for det næste Valg til Forbundsdagen indledes. SPD har ikke kunnet gennemføre den Udenrigspolitik, det har bekendt sig til, men saa længe Vesten

ikke kan skitsere en i Tyskernes Øjne realistisk Genforeningspolitik, vil SPD have et stærkt Kort paa Haanden i den indre tyske Debat. Det har været Partiets Svaghed, at det har formuleret en udenrigspolitisk Linie og opstillet saadanne Principper, at de ikke har kunnet passes ind i de Rammer, som den storpolitiske Udvikling har opstillet for det tyske Problem. En klarere Erkendelse af de realpolitiske Muligheder, som den kolde Krig levnede de demokratiske Kræfter i Tyskland, havde kunnet forlene Partiets Politik med et større Indhold af Konsekvens og Realisme. Fra et vestligt Synspunkt har det paa een Gang været beklageligt, at Vesttysklands næststørste demokratiske Parti ikke har villet indse Nødvendigheden af et intimere vestligt Sammenhold overfor den kommunistiske Trusel, men samtidig været tilfredsstillende, at tyske Modstandere af Adenauers Udenrigspolitik ikke har været henvist til hel- eller halvautoritære Partier, som derved kunde faa Styrke nok til at true selve det tyske Demokrati.

Februar 1956.